

ADUNĂRILE GENERALE ALE *ASTREI* ÎN BANAT DUPĂ MAREA UNIRE

Dumitru Tomoni

Adunările generale erau organul de conducere al "*Astreii*" la toate nivelurile, în toate verigile sale organizatorice. Ele stabileau programul, principalele direcții de acțiune și alegeau conducerea permanentă.

Potrivit Statutelor, adunarea generală alegea președintele și pe cei 40 de membri ai comitetului central, stabilea principiile programatice și măsurile administrative, decidea asupra primirii membrilor onorari și corespondenți, aproba proiectul de buget, acorda burse și premii și se pronunța asupra propunerilor făcute de membri, de comitetul central sau de către despărțăminte, dacă ele erau prezentate în scris cu cel puțin 8 zile înaintea adunării generale¹.

Adunările generale aveau o deosebită importanță în viața Asociațiunii și a localităților organizatoare. Puteau fi ordinare și extraordinare, se țineau anual și aveau un caracter "ambulant", de fiecare dată organizându-se într-o altă localitate, hotărâtă de adunarea generală anterioară. Zilele adunărilor generale, de obicei zilele de duminică sau de sărbători, erau nu numai prilej de dezbateri culturale, ci și adevărate sărbători, când românii din Ardeal și Banat puteau să se cunoască mai bine și să-și dirijeze acțiunile în jurul nevoilor și idealurilor mari ale nației².

Punctul de atracție al acestor adunări era cuvântul președintelui, sinteză a activității desfășurate timp de un an și program pentru etapa viitoare. În general președinții "*Astreii*" erau aleși cu mare grijă din rândul personalităților unanim recunoscute, apreciate și respectate, indiferent de confesiune.

După realizarea marelui ideal național, adunările generale și-au păstrat aproape același caracter și același mod de organizare. Datorită noilor condiții social-economice și politice, ele au devenit mai grandioase bucurându-se de participarea sau sprijinul oficialităților și a altor asociații și societăți culturale. De multe ori balul a fost înlocuit cu serate muzicale sau chiar cu audiții de operă românească.

Programul unei adunări generale era eșalonat pe trei zile. Adunarea debută cu întâlnirea președinților de despărțăminte, în care se citeau referate și studii și se

discutau problemele curente. Ziua a doua începea cu slujba religioasă, după care participanții se întruneau în ședința festivă care de obicei avea următoarele ordie de zi: deschiderea adunării generale prin cuvântul președintelui; salutul autorităților și a celorlalte societăți culturale; verificarea procesului verbal al adunării; înscrierea delegaților despărțămintelor; raportul general de activitate al comitetului central; alegerea comisiilor pentru examinarea raportului general, înscrierea de membrii, examinarea noilor propuneri, întregirea comitetului central și alegerea comitetului de cenzori. În după-masa zilei se desfășura programul festiv urmat de ședința secțiunilor și de una sau mai multe conferințe rostite de personalități culturale prestigioase. Seara se organiza un program artistic. În ziua a treia se prezentau rapoartele comisiilor nou alese și ale comitetului de cenzori și se fixa data și locul viitoarei adunări generale.

După 1918 pe teritoriul Banatului s-au desfășurat trei adunări generale ale “Astrei” la Timișoara (1923), Caransebeș (1930) și din nou la Timișoara (1937).

a) Adunarea generală de la Timișoara – 1923

Prima adunare generală pe care “Astra” a hotărât s-o organizeze în Banat după primul război mondial trebuia să se desfășoare în zilele de 24 și 25 septembrie 1922 la Timișoara. Pentru a face din această adunare “un triumf al culturii românești” din Banat, conducere despărțământului Timișoara a lansat un apel către fruntașii satelor bănățene pentru a vedea modalitățile prin care aceștia și-ar putea aduce contribuția la reușita adunării³.

Moartea neașteptată a președintelui “Astrei”, Andrei Bârseanu, a dus la amânarea adunării generale fixată a se ține în zilele de 24 și 25 septembrie 1922 la Timișoara, urmând ca ea să se desfășoare fără fast și solemnitate la Sibiu în zilele de 8-9 septembrie 1922. În anul următor, adunarea generală s-a ținut la Timișoara sub președenția lui Octavian Russu vicepreședintele “Astrei”. Bănățenii au considerat acest lucru drept un eveniment deosebit, dorind să dovedească că “*Banatul e pământ bun pentru cultura națională și că sămânța nobilă aruncată de «Asociațiune» în Banat, a căzut pe pământ roditor*”⁴.

Adunarea a fost deschisă de vicepreședintele Russu care s-a oprit asupra însemnătății locului și a momentului istoric. În cuvinte alese a fost evocată istoria zbuciumată a Banatului de la primele năvăliri ale românilor și până la luptele pentru întregirea națională, rostindu-se numele unor luptători: Pavel Chinezu, Traian Doda, I. Dragalina, mari dascăli: C-tin Loga, Dimitrie Tichindeal sau scriitori bănățeni: I. Popovici-Bănățeanu, Victor Vlad Delamarina etc. În acest context a fost evocată activitatea “Astrei” în Banat și personalitatea unui “*alt distins fiu al Banatului fost prim-secretar și membru de onoare dr. Cornel Diaconovici*”⁵. Considerând că “*nu este ținut mai plin de cântece, de farmec, de frumusețe, de vigoare românească*”, vicepreședintele “Astrei” le-a urat bănățenilor să rămână aceeași “*luptători aprigi și neadormiți pentru drepturile neamului...*”

păstrători și chivernisitori ai tuturor comorilor noastre naționale, avangarda glorioasă a culturii și civilizației noastre românești”⁶. Profesorul Toni aduce salutul *Ligii Culturale* iar Emanuil Ungurianu salutul băănătenilor.

Raportul general privind activitatea desfășurată de către despărțămintele “*Astreii*” de la precedenta adunare generală cerea intensificarea propagandei culturale prin antrenarea unui număr mai mare de conferențieri, distribuirea gratuită de cărți și publicații și înființarea de noi biblioteci în lumea satelor. Făcând un istoric al “*Astreii*”, raportul evidenția sprijinul general primit de asociație din partea întregii suflări românești, care vedea în “*Astra*” mișcarea culturală capabilă să concentreze “*toate darurile, toate speranțele, toate aspirațiunile lor pentru un viitor mai fericit*”⁷. După unire sprijinul s-a redus substanțial, majoritatea fondurilor fiind destinate pentru refacerea economică și modernizarea instituțiilor noului stat român prejudiciind activitatea “*Astreii*”. Această activitate devenise dificilă și datorită indifferenței față de cultură manifestată de o mare parte a societății mânăată de “*goana după funcții și avere, avantaje, egoism și indolență*”, dar și pentru că s-a produs o pulverizare a forțelor culturale în zeci de asociații și societăți. Cerând unirea acestor forțe pentru cimentarea spiritualizării românești, raportul atrăgea atenția că este “*interzis național primordial să nu se pulverizeze forțe creând cadre și organizații, care există de mult la noi și care așteaptă numai muncitori harnici să le umple cu demnitate*”⁸. Raportul scotea în evidență și alte greutăți ce țineau de situația concretă a societății românești: numărul mare a neștiutorilor de carte, sărăcia, lipsa bibliotecilor, a cărților ieftine, a caselor naționale etc. După vizitarea unei expoziții de picturi ce cuprindea lucrări ale artiștilor băănăteni, printre care s-au remarcat cele ale profesorului lugojean Virgil Simionescu, participanților li s-a oferit un concert coral susținut de *Reuniunea română de cânt și muzică* din Lugoj condusă de Ion Vidu, corul “*Lira*” din Lugoj, corul plugarilor din Chizătău etc. La propunerea comitetului central, adunarea a decernat un premiu de 10.000 lei pentru lucrarea: “*Jertfele Românilor în războiul mondial și Istoria anilor 1848/49, în legătură cu faptele de arme ale lui Avram Iancu*” de T.V. Păcățean și un premiu de 2.000 lei pentru lucrarea “*Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*” de Ion Clopoțel. S-a propus comitetului central să studieze posibilitatea creării universităților populare, repartizării pentru despărțăminte a 50% din taxele încasate de “*Astra*”, modificarea statutelor și extinderea în Vechiul Regat⁹.

La ședința festivă a secțiilor a conferențiat Silviu Dragomir despre “*Colonizările străine pe pământul Banatului*” iar Marilina Bocu despre interesul manifestat de către americani față de expoziția cu țesături și alte produse naționale românești organizată la New-York, Washington și Chicago. Adunarea a ales în funcția de președinte al “*Astreii*” pe Vasile Goldiș, cel care cu cinci ani în urmă rostise cuvintele așteptate de veacuri de români de pretutindeni.

Prin multitudinea problemelor discutate, prin varietatea manifestărilor organizate, prin hotărârile luate, manifestările de la Timișoara *“au fost adevărate serbări, ca cele dinainte de război”*¹⁰.

b) Adunarea generală de la Caransebeș – 1930

Prezența pentru prima dată a regelui Carol al II-lea la o adunare generală a *“Astrei”*, însoțit de numeroși miniștri, deputați și înalți conducători ai bisericii, a făcut din adunarea generală de la Caransebeș o sărbătoare a întregului Banat. Orașul vechilor tradiții de cultură românească s-a pregătit în mod deosebit pentru a găzdui complexe manifestări culturale. *“Odată cu ivirea zorilor au început să curgă cete de țărani spre Caransebeș... Toate străzile sunt pline de lume, casele și-au deschis larg ferestrele și au arborat minunate covoare și scoarțe țărănești pe suprafața zidurilor”*, aceasta era imaginea orașului descrisă de o publicație contemporană¹¹.

În dimineața zilei de 13 noiembrie 1930, oaspeții au fost primiți de oficialitățile locale în frunte cu Sever Bocu, director ministerial al Banatului. Erau prezenți și reprezentanți ai Academiei ai altor societăți și asociații culturale, ai presei centrale – *Universul, Dimineața, Adevărul, Cuvântul, Curentul, Patria, Epoca* – și locale – *Vestul, Foaia diecezană, Răsunetul*. Cuvântul de deschidere a fost rostit de mitropolitul Ardealului Nicolae Bălan, care va fi ales și președinte al adunării, președintele *“Astrei”*, V. Goldiș neputând participa la această adunare din motive de sănătate. În cuvântul său, regele Carol al II-lea s-a oprit asupra rolului istoric pe care l-a jucat *“Astra”* în Ardeal și Banat arătând că ea a fost singura asociație culturală care a dus lumina culturii și acolo unde școala n-a putut pătrunde. Salutul Academiei Române a fost rostit de către Octavian Goga, care elogiază activitatea *“Astrei”* dar și contribuția băănătenilor, *“neam de artiști robiți de culoare și cântec”*¹². Printre numeroasele discursuri rostite la această adunare generală s-a remarcat cel al lui Ioan Penția, directorul Liceului *“Traian Doda”* din Caransebeș, care în cuvinte puține dar înălțătoare a sintetizat importanța deosebită pe care a avut-o *“Astra”* arătând că: *“Astra a fost în trecut azilul tuturor acelor care în zilele de grea urgie, în nopți de chinuri fără somn, au mângâiat și au hrănit visul de-al cărui dar ne-au răposat și moșii și părinții. Astra a fost altarul în care s-a păstrat vie credința neștirbită în zilele de mai bine și în dreptatea pe care ne-a făcut-o cerul la 1 Decembrie 1910”*¹³.

Pentru a atrage atenția asupra bogățiilor zonei și hărnicie locuitorilor, Camera de Comerț și Industrie din Lugoj a organizat la Liceul *“Traian Doda”* o expoziție cu produse industriale și agricole reprezentative pentru județul Severin. La ședința festivă a secțiunilor științifice și literare Ioan Lupaș a susținut conferința: *“Importanța luptei de la Posada”* iar Gh. Bogdan-Duică a evocat personalitatea băănățeanului Vasile Maniu, fost membru al Academiei Române. Seara li s-a oferit participanților un reușit concert coral susținut de coruri

renumite din Caransebeș, Lugoj și Timișoara.

În ziua a doua, 14 noiembrie, s-au citit telegrame de felicitare trimise de Miron Cristea, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Nicolae Iorga, președintele „*Ligii Culturale*”, Ion Pelivan, președintele Regionalei „*Astra Basarabeană*” și s-a ales noul comitet central și președintele „*Astreii*” pentru o perioadă de cinci ani. Printre cei patruzeci de membrii ai noului comitet central figurau și nume reprezentative pentru spiritualitatea Banatului, Ioachim Miloia, directorul Muzeului Banatului, Al. Nicolescu, episcopul Lugojului și Ilic Rusmir, președintele despărțământului Caraș. Alegerea președintelui a suscitat numeroase comentarii, întreținute de presa vremii, considerându-se de către unii participanți că pentru prima dată în istoria „*Astreii*” au prelevat criteriile politice. Deși s-a susținut atât candidatura lui Sextil Pușcariu cât și cea a lui Al. Vaida Voevod, a fost reales ca președinte Vasile Goldiș susținut de membrii marcanți ai Partidului Național Țărănesc. Pentru a preîntâmpina influența intereselor politice în activitatea „*Astreii*” prof. univ. Valer Moldovan a propus ca președintele ales să se obțină de la orice activitate politică atât timp cât deține această funcție, propunere care n-a fost validată invocându-se necesitatea modificării statutului¹⁴.

Marea atenție de care s-a bucurat în epocă, adunarea generală de la Caransebeș a constituit un moment deosebit în viața culturală a Banatului.

c) Adunarea generală de la Timișoara – 1937

Cea de a treia adunare generală organizată de „*Astra*” în orașul de pe Bega s-a desfășurat între 11-13 septembrie 1937 sub președenția lui Iuliu Moldovan care era de fapt și președintele în exercițiu al „*Astreii*”. Adunarea a avut loc într-o perioadă de agitație politică, apropiindu-se alegerile generale parlamentare, dar și de nesiguranță și decepție. Descriind această stare de spirit cotidianul timișorean *Vestul* consemna: „*Acoperim goliciunea prezentului, cu patrimoniul altor generații, al altor vremuri, al altor tradiții și pasiuni pentru frumos*”¹⁵.

Și totuși, alta era starea de spirit ce domnea în rândul nou înființate regionale „*Astra Bănățeană*” prezentată foarte convingător printr-o amplă expunere programatică susținută în fața adunării generale de către președintele regionalei, Sabin Evuțian¹⁶. Regionala „*Astra Bănățeană*” își propunea solidarizarea tuturor celor care simțeau românește pentru rezolvarea marelui probleme a depopulării Banatului, reușind o strânsă colaborare cu Institutul Social Banat-Crișana, Casele Naționale, Asociația corurilor și fanfarelor, reuniunea Femeilor Române etc. Problema principală a regionalei bănățene, declinul etnic, manifestat numeric prin depopularea vădită a Banatului iar biologic prin îmbătrânirea sau reducerea vigorii populației, putea fi rezolvată prin schimbarea mentalității existente, apelându-se la o educație sistematică și entuziastă. În acest sens, „*Astra Bănățeană*” își propunea să deschidă școli țărănești permanente și chiar o universitate țărănească pentru a forma o elită a țăranilor bănățeni

ce trebuiau să îndrume nemijlocit satele. Un alt obiectiv prezentat în expunerea programatică se referea la “bunul sufletesc al Banatului”, Pentru păstrarea și consolidarea acestuia “*Astra Bănăţeană*” trebuia să adune mărturiile istorice referitoare la românii bănăţeni, să înfiinţeze un Muzeu al Unirii și un Muzeu Etnografic, să cerceteze toponimia românească. Cel de-al treilea obiectiv programatic se referea la consolidarea românismului prin promovarea unitară a culturii românești.

În cadrul ședinței cu președinții de despărțăminte s-au prezentat referatele: “*Problema portului național*” de I. Miloia și “*Influența căsătoriei asupra fertilității și etnicului unui neam*” de Petre Râmneanțu iar la ședința festivă Iosif Nemoianu și-a dezvoltat cercetarea privind “*Problema generațiilor viitoare în Banat*”¹⁷. Cuvinte de mulțumire și apreciere a activității “*Astrei*” au mai fost rostite de Gh. Lungulescu în numele Ligii Antirevizioniste și a ziarului *Univesul*, Bogdan Ionescu în numele Ateneului Român, Silviu Dragomir în numele Academiei Române, Cornel Grofșoreanu în numele Institutului Social-Banat-Crișana, Adrian Brudariu în numele baroului timișorean etc.¹⁸.

Printre propunerile făcute și discutate de participanții la această adunare s-au numărat: extinderea activității “*Astrei*” și în vechiul Regat, lupta împotriva literaturii pornografice, interzicerea activității politice pentru preoți etc.

Adunarea s-a încheiat printr-o reprezentație artistică dată de Opera din Cluj în cinstea compozitorului lugojean Tiberiu Brediceanu care își aniversase 60 de ani, cuvântul omagial fiind rostit de maestru Sabin Drăgoi.

Prin multitudinea problemelor abordate, prin hotărârile luate, prin ecoul avut în epocă și cadru sărbătoreasc de desfășurare, cele trei adunări ținute de “*Astra*” în Banat după marea Unire, au constituit momente deosebite în viața “*Astrei*” dar și a Banatului.

NOTE

¹ *Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunii transilvănene pentru literatura română și cultura poporului român, date în tipar de însăși Asociațiunea*, Sibiu, Tipografia diecezană, 1862, p. 99-100; *Statutele Asociațiunii*, 1897, art. 17

² “*Astra*” în anii de după război, 1918-1928, Sibiu, 1928, p. 16-18; G. Preda, *Activitatea “Astrei” în 25 de ani de la Unire (1918-1943)*, Sibiu, Edit. “*Astrei*”, p. 76-77; Eugen Hulea, “*Astra*” Istoric, organizare, activitate, statuetă și regulamente, Sibiu, Edit. “*Astrei*”, 1944, p. 19-22

³ *Adunarea generală a “Astrei”*, în *Voința Banatului*, Timișoara, an. 11, nr. 83 din 17 septembrie 1923, p. 2

⁴ *Asociațiunea la noi*, în *Foaia diecezană*, Caransebeș, an. XXXVIII, nr. 33, din 13 august 1923, p. 1

⁵ *Discurs de deschidere rostit la adunarea generală a Asociațiunii ținută la Timișoara, la 28 august 1923*, în *Transilvania*, Sibiu, an. 54, nr. 10-12 oct./dec. 1923, p. 500

⁶*Ibidem*, p. 503

⁷*Raportul general... în anul de gestiune 1922/1923*, în *Transilvania*, an. 54, nr. 8-9, august-septembrie 1923, p. 289

⁸*Ibidem*, p. 300

⁹G. Preda, *op. cit.*, p. 81

¹⁰*Serbarea culturală de la Timișoara*, în *Foaia diecezană*, an. XXXVIII, nr. 35 din august 1923, p. 2

¹¹*Marile serbări de la Caransebeș*, în *Vestul*, Timișoara, an. 1, nr. 170 din 15 noiembrie 1930, p. 1

¹²*Ibidem*

¹³*Marile serbări în Caransebeș*, în *Foaia diecezană*, an. XLV, nr. 46 din 15 noiembrie 1930, p. 1

¹⁴Diecția județeană Sibiu a Arhivelor Naționale, *Fond "Astra"* documentul 3834/1930

¹⁵*De la o guvernare spirituală a "Astrei" spre înfăptuiri*, în *Vestul* an, VIII, nr. 2016 din 28 august 1937, p. 1

¹⁶Sabin Evuțian, *Expunere programatică la Adunarea generală a "Astrei"*, în *Luceafărul*, Timișoara, an. 111, nr. 3-4/1937, p. 33-36

¹⁷*Adunarea generală de la Timișoara*, în *Cuvântul satelor*, an. XI, nr. 37 din 19 septembrie 1937, p. 1

¹⁸*Marea adunare a "Astrei" la Timișoara*, în *Acțiunea*, Lugoj, an. IV, nr. 38 din 19 septembrie 1937, p. 1

THE GENERAL ASSEMBLIES OF THE ASTRA SOCIETY IN BANAT AFTER 1918

Summary

The paper deals with the general assemblies held by the "Astra" society in Banat after 1918. They represented special moments in the cultural and social life of this society and for all the Romanians from this region, after the union with the Romanian kingdom.